

цем. Зал буквально вибухнув оваціями, коли на сцену вийшли у яскраво-червоних сардаках, закосичених кольоровим пір'ям крисанях і цяцькованих постолах дванадцять красенів-гуцулів. Вони стали в коло. Якось ніби незграбно взяли один одного за плечі. Розгойдуючись, коло з кожними кроком, разом з музикою, прискорювало рух. Нарешті червоні сардаки шалено замиготіли, злилися в суцільну вогняну смугу і перед глядачами ніби спалахнула велетенська ватра, що наче виражала нестримну вулканічну енергію...» (с. 121).

У спогадах, ніби в сповіді, плін думки спокійний, виважений, на відміну від тих авторів, де за частоклом словесних викрутасів втрачається логіка розвитку, тут усе природно і зрозуміло. М. Гринишина завжди вирізняла ви-

сока культура, шляхетність. Оповідь відверта і чесна. За ємкими деталями, неначе в романі, виразно простежується другий план. В уяві читача зримо постають підліток, юнак, студент... Викликає повагу до автора й те, що він із пошаною згадає всіх своїх учителів — від шкільних до консерваторських і, що трапляється вкрай рідко, бачить усе краще в роботі його попередників у Гуцульському ансамблі (Я. Барнич, Д. Котк, В. Пащенко) та послідовників (Б. Дерев'яно, І. Легкий, П. Князевич). І дає настанову: «Дай Боже не схибити з цієї праведної дороги і наступним керівникам» (с. 137).

«Арканове коло» М. Гринишина тонко і ненав'язливо підводить читача до осмислення сутності земного буття, нетлінних цінностей, вселяючи віру в добро і справедливість.

ЯКИЙ «ЛЮДСЬКИЙ ВІК»?

Век человеческий: Кубанские народные сказки, притчи, предания, анекдоты, бывальщины и пословицы / Сост., подготовка текстов, вступ. ст., перевод на русский, английский и украинский языки, примечания и общая редакция В. Пукиша. — Ростов-на-Дону: ООО «Медиа-Полис», 2007. — 196 с., ил.

Оксана Шалак

Записувач і впорядник Володимир Пукіш означив «Век человеческий: Кубанские народные сказки, притчи, предания, анекдоты, бывальщины и пословицы» як видання науково-популярне¹, наголошуючи, що збірник адресовано широкому загалу, і пояснюючи, що наукові принципи в такому разі передбачають відхід від чіткої «фонетичної / фонематичної транскрипції». Однак зразки усної прози, що ввійшли до збірника, виявляють ґрунтовне наукове осмислення матеріалу збирачем і впорядником: не тільки плідні текстологічні, а й едиційні тенденції, характерні для методики В. Пукіша.

Видання кубанської народної прози — одне з небагатьох, яким репрезентовано фольклор населення Кубані: нащадків запорозьких козаків та липован — російських старообрядців, котрі переселилися на Кубань із румунської

дельти Дунаю. У передмові упорядник засвідчив глибоку обізнаність із теоретичними здобутками в царині усної прози, в історії краю, а також прагнення долучити широке коло читачів до неповторного світу кубанської казки, притчі, прислів'я.

Характерною особливістю методики фіксування та видання народної прози з Кубані є пильна увага записувачів до оповідача, про що свідчать докладні примітки й паспорти, подані до зразків: «Людський вік. Зап. Юрієм Алмазовим у ст. Саратовській від своєї бабусі Євгенії Яківни Шило (1910 — 2002 рр.), уроджені Компанієць (чи, як казали в станиці, — Компанійцівни)»². Далі автор коментарів подав слова збирача про оповідачку, вказавши на джерела її репертуару та мову: «Бабуня знали безліч пісень, приказок, казок, мова в них була “чисто чорноморська” — діалекти Середнього Подніпров'я,

з незначними впливами російськими, донськими, грецькими. Було, сусіди співають і забудуть якийсь рядок або навіть одне слово, то приходять до бабуні спитати, і вони їм обов'язково скажуть»³. У «Передньому слові» автор цитує слова краєзнавця зі станиці Саратовської Юрія Алмазова — нащадка козаків, який зауважив, що талановитих оповідачів сьогодні на Кубані вже мало: «Прагнучи записати казки, які ще дотепер “живуть”, побутують серед населення Кубані, довелося зіткнутись, по-перше, з обмеженою кількістю сюжетів і, по-друге, з вельми обмеженим числом оповідачів, які не тільки можуть переповісти сюжет казки, але й розказати її талановито, цікаво. Уже навіть 50 — 60-літні станичники, якщо співрозмовник не належить до доволі вузького кола односельців, одразу ж намагаються перейти з говірки на літературну російську мову, тож “витягти” казочку чи, тим паче, прислів'я з них буває дуже важко»⁴.

Помітне прагнення записувачів і впорядника зберегти колорит кубанської говірки, відтворити фонетичні («міні» — мені, «сіко» — скільки, «укусю» — укушу, «роде» — родить), лексичні («потапці», «сирно», «кендюх», «обмишулилась»), синтаксичні («Баба-Яга хап! його у мішок») особливості мови оповідачів, в окремих випадках — передати сумнівні наголоси, зафіксувати ремарки виконавця, витлумачити незрозумілі для загалу слова та прокоментувати записане. Так, до казки-нісенітниці «Батько народився!» подано кілька приміток: «Сирно — низенький круглий стіл; переважно використовували для виготовлення вареників, печива»; «Кабиця — відкрита лігня кухня (піч) у дворі або в садку»⁵.

Записаний матеріал упорядник класифікував, проте, як сам зазначив, розмежування жанрів — справа нелегка, оскільки межа між казковою і неказковою прозою іноді доволі умовна, та й оповідачі не завжди визначають її. За допомогу в класифікуванні В. Пукіш висловив подяку фольклористові-казкознавцю І. Хланті. Загалом до збірника введено 28 казок і 13 зразків неказкової прози, записаної на чорноморському діалекті, а також 3 казки липован-старообрядців. Невелику кількість за-

фіксованого прозового матеріалу впорядник не лише переклав (російською й англійською мовами — записи від нащадків кубанських козаків, українською й англійською — казки старовірів-липован), а й щедро доповнив малюнками дітей — найвибагливіших поціновувачів казки.

Казки, видані В. Пукішем, — неповторні варіанти з Кубані, що вирізняються мотивами, композиційними особливостями, імпровізаційністю оповідачів. Так, варіант «Телесика» (СУС, 327 С, F) — «Івасик», містить чимало колоритних побутових подробиць: дід виготовляє для синочка не тільки човник та весельце, а й вудочку; Івасик, ховаючись від Баби-Яги (не від змії чи відьми, як в інших варіантах, а від Баби-Яги, очевидно, на протигагу бабі, що стала для Івасика матір'ю, бабі-матері), вилазить на раїну — пірамідальну тополя, тоді як в інших зразках із багатьох регіонів України — на явора, граба чи дуба (найпоширеніші дерева, які за давніх часів були культовими)⁶. Фінальні формули засвідчують дотепність, вигадливість оповідачки: «Оце й уся казочка! Тобі пшик, а міні грошів капшик!»⁷.

Окремо варто сказати про кубанські прислів'я, зафіксовані від різних мешканців станиць Саратовської, Ключової або в м. Краснодар (у примітках упорядник чітко зазначив місце, час запису, прізвище й місце народження носія фольклору). Більшість із них поширені в Україні, однак деякі, як твердить упорядник у передмові, «суто кубанські» прислів'я, користуючись якими, кожен з оповідачів розуміє по своєму. До таких належать: «Корова любе хутір, а баба станицю», «У станиці дуба рубають, а поза станицею тріски летять». Особливістю впорядкування є спроба перекласти, пояснити і знайти російські й англійські відповідники кубанських прислів'їв, що додає ваги виданню та розширює коло його читачів.

Щодо зауважень, які незначні і не применшують подвижницької праці записувачів та впорядника, процитуємо вислови: «кубанський усний фольклор», «народнопоетичний фольклор»⁸ (термін «фольклор» передбачає усність і належність «мудрості» народові). Нетрадиційним є також розміщення казкової прози в

збірнику, а саме: спочатку впорядник подав соціально-побутову, потім про тварин і на завершення — героїко-фантастичну, однак така особливість може бути виправдана незначною кількістю останніх.

вабливим і для дітей, а отже, продовжує «вік» народної казки, переказу, прислів'я.

¹ Век человеческий: Кубанские народные сказки, притчи, предания, анекдоты, бывальщины и пословицы / Сост., подготовка текстов, вступ. ст., перевод на русский, английский и украинский языки, примечания и общая редакция В. Пукиша. – Ростов-на-Дону, 2007. – С. 17.

² Там само. – С. 177.

³ Там само.

Загалом «Век человеческий...» — гарний подарунок для поціновувачів народної творчості Кубані, для всіх, хто пам'ятає історію запорозького козацтва, хто досліджує усну традицію цього краю. Видання має альбомний формат, яскраво проілюстроване, що робить його при-

⁴ Там само. – С. 17.

⁵ Там само. – С. 55.

⁶ Шалак О. Міфопоетичні уявлення та ініціальні обряди українців (на прикладі «Казки про Івашка», записаної Лесею Українкою в м. Миропілля Звягельського пов. Волинської губ.) // Звягель – Новоград-Волинський: від сивої давнини до сьогодення. Матеріали Міжнар. наук.-краєзн. конф.: у 2 т. – Житомир, 2007. – Т. 2. – С. 124.

«MUDROSLOVÍ NÁRODU SLOVANSKÉHO VE PŘÍSLOVÍCH»

Збірка Фр. Л. Челаковського «Mudrosloví národu slovanského ve příslovích» в історії слов'янської пареміології

Людмила Даниленко

Серед усіх чеських народознавців, хто збирав, вивчав і видав прислів'я і приказки, найбільший науково-практичний внесок зробив Франтішек Ладіслав Челаковський, упорядник «Мудрослів'я народу слов'янського в прислів'ях». Титульний лист збірки мав назву «Mudrosloví národu slovanského ve příslovích. Připojena jest sbírka prstonárodních českých pořekadel. Uspořádal a vydal Frant. Lad. Čelakovský. V Praze, 1852. V kommissi u Františka Řivnáče». Над збіркою, що вперше побачила світ незадовго до його смерті, Фр. Л. Челаковський працював майже тридцять років. Ідея такої роботи виникла не спонтанно. Будучи одним із головних ідеологів чеського романтизму, Фр. Л. Челаковський зосередився на вивченні фольклорної культури, народного побуту і звичаїв. На народознавчі студії Фр. Л. Челаковського мали вплив Й. Добровський і В. Ганка, які звернули його увагу на слов'янські народні пісні, що їх згодом Фр. Л. Челаковський зібрав і видав у трьох

томах (1822, 1825, 1827 років). Задумуючи новий усеслов'янський пареміологічний проект, Фр. Л. Челаковський уже мав чималий досвід і добре знав матеріал.

Про роботу над слов'янськими прислів'ями й приказками дізнаємося з епістолярної спадщини Фр. Л. Челаковського. Так, про намір видати цей матеріал читаємо в його листі від 24 червня 1828 року до друга-літератора Й. В. Камарита:

«Я хочу за зразком слов'янських народних пісень видати збірку найкращих слов'янських прислів'їв їхніми оригінальними мовами і з чеським коментарем. У мене вже багато зібрано, виписано, розподілено. Але спосіб, в який досі прислів'я видавали (за алфавітом), мені не подобається, і я думаю, хоча це мені коштуватиме чималих зусиль, розмістити їх за змістом так, щоб вони не були схожі на стадо, що біжить стрімголов, і через це втрачали свої якості, але щоб вони, як одне ціле, створили завершену картину про філософію, мораль,